

KRÓNIKA

NEM MINDEN ARANY, AMI — ROZSDATEMETŐ

Tavaly a *Híd* is foglalkozott Fejes Endre *Rozsdatemető* című regényével, amely eddig négy kiadásban, százezer példányban jelent meg, színpadra vitték, a közönségnél és a kritikánál egyaránt nagy sikert ért el. Nemrég Kovalovszky Miklós ismert nyelvész elemezte a regényt a *Magyar Nyelvőrben*, és a *Rozsdatemető* legtöbb kritikájával ellentétben, elmarasztaló ítéletet hozott. Szerinte „a *Rozsdatemető* sikere stílusa ellenére következett be és... a kritika a regény művészi értékét a téma bátorságának és az írói kísérlet újszerűségének hatása alatt ítélte meg”.

Kovalovszky részletesen boncolgatja a *Rozsdatemető* kompozícióját, s megállapítja, hogy szerkesztési logikája igen furcsa, rengeteg benne a felesleges kitérő, sokhelyütt csak vázlatos, kerete „alig megokolt, ötletszerű és mesterkelt”. A jellemek szerinte vérszegények és sablonosak, az író nem tudta igazán plasztikusan ábrázolni alakjait. „Legtöbbjük csak egysíkú papírfigura marad, hiányzik belőlük az életszerűség dimenziója, az egyéniség megelevenítő árnyaltsága. Elsikkad vagy eltorzul a jellemek alakulásának logikája és motivációja is ezeken a gyorsított felvétellel készült és nagy kihagyásokkal összeillesztett filmkockákon. Az ábrázolás sokszor annyira vázlatos, hogy az alakoknak még arcuk sincs, csak nevük.” Fejtegetését így folytatja Kovalovszky: „Szinte azt mondhatjuk némi kiélezettséggel, hogy a *Rozsdatemető* hősei csak a szavaikban élnek, s amikor elevenednek meg a lapokon, amikor megszólalnak...”

Bizonyos motívumok ismétlődésével a könyv modorossá válik, mondja Kovalovszky. Egyúttal felteszi a kérdést, vajon a regény tömör, tényszerűen közlő, szentelen és szintelen hangja felel-e meg legjobban a mű tárgyának.

A *Rozsdatemető* nyelvét, stílusát egyébként sablonos megoldások, kész nyelvi formulák, fantáziátlanság, jellegtelen kifejezések, közhelyek jellemzik. „Ha szókincse alapján mérnök a regény írói értékét, igencsak gyenge helyezést érne el” — állítja a kritikus.

Összefoglalásként Kovalovszky megállapítja, hogy az összezsugorított, kivonatszerű „regényforma velejárója a szereplők rajzának sablonos káderjellemezéshez hasonló, kezdetleges vázlatossága is, amelyet sokszor az alak mozgatása és beszélgetése sem tud igazán valószínűvé, élővé tenni. A regény aprólékos és nyers valóság elemei közt furcsa ellentétként hat ez... Ha az író tannyra foglalkoztatja erkölcsi és művészi problémaként az ábrázolt társadalmi réteg élete, miért elégszik meg ilyen felszínes, elnagyolt megoldással?” Igen súlyos kitétele Kovalovszky-nak az is, hogy „a szerkezeti és tartalmi sűrítéssel járó, szinte csak jelzésekkel élő tömönatos epikai szűkszavúságból a *Rozsdatemető*-ben többnyire a legkönnyebb, felszínes, készen adódó megoldások születnek: tucatkülsőségekkel, közhelyekkel, szürke általánosságokkal, üres sablonokkal. (...) Miben láthatták vajon a könyv stílusa újszerűségét? Nem tehetek róla, olvasásakor, főként ha önmagukban nézem az egyes mondatokat, a régi füzetes regények vagy a szakmányban fordított ponyvákotétek stílusa jut eszembe... Kár, hogy az író formai kísérlete... sok selejtet halmozott föl: így lett a *Rozsdatemető* stílusa, sajnos, a stílus rozsdatemetőjévé” — fejezi be értékezését Kovalovszky Miklós.

FOLYÓIRATOK HALÁLA ÉS FELTÁMASZTÁSA

A szlovén folyóiratok ma igen tarka képet mutatnak — panaszkodik a *Književne novine*-ben Tone Potokar. Nincs Szlovéniában egy tisztán irodalmi folyóirat, mert mindegyikben találunk olyan anyagot is, aminek kevés vagy semmi köze az irodalomhoz. 1964 elején négy olyan folyóirat jelent meg Szlovéniában, amelyet irodalminak neveztek: Ljubljánában három — a *Sodobnost*, a *Perspektive* és a *Problemi* —, Mariborban pedig a *Nova obzorja*. Irodalmi jellegű írásokon kívül közöltek ezek a folyóiratok cikkeket a képzőművészetről, zenéről, színházról, sőt filozófiai, közgazdasági, pszichológiai problémákkal is foglalkoztak. Mindenek folyóiratok voltak. Rendszeres megjelenésüket, életüket azonban más nehezítette meg: bizonyos lankadtságot, fáradságot lehetett észrevenni. Sok minden történt, ami kedvét szegte a szerkesztőknek, munkatársaknak.

Már a múlt év tavaszán megszüntették a *Perspektive* című folyóiratot, aztán az év végén leváltották a *Sodobnost* szerkesztő bizottságát, ugyanakkor pedig lemondott

a *Problemi* szerkesztő bizottsága. A maribori *Nova obzorja* megszűnt. Tavasszal és az év végén igen heves vita kerekedett a folyóiratok helyzetéről, feladatairól, a kiadók jogairól. A *Sodobnost* szerkesztőségének szemére vetették — írja Potokar —, hogy egy szűk körön kívül nem voltak munkatársai, s a Szlovén Íróegyesület egy összejövetelén arról tárgyaltak, hogy a Szocialista Szövetség, mint a folyóirat megalapítója, tűzze napirendre az ügyek rendezését.

A maribori *Nova obzorja* már hét évvel ezelőtt váltságba került. Annak idején a kiadó valamiképp megoldotta a kérdést, tavaly nyáron azonban újból kritikuss helyzet állt elő. Ekkor a maribori írók egy csoportja elhatározta, hogy az új évben *Dialogi* címmel új folyóiratot indít.

A *Sodobnost* leváltott szerkesztő bizottságának tagjai voltak, többek között, Drago Šega, Dušan Pirjevec, Niko Grafenauer is. A folyóirat kiadója, a Szlovén Állami Könyvkiadó, új szerkesztő bizottságot nevezett ki, a Szocialista Szövetség szlovéniai főbizottságával egyetértésben, s az új szerkesztőség tagjai között találjuk Matej Bort, Lojze Krakart, Mitja Mejakot (főszerkesztő), Bojan Štinet, Ciril Zlobecet és másokat.

Így aztán, úgy látszik, az idén csak két folyóirat jelenik majd meg Szlovéniában, a *Sodobnost* és a maribori *Dialogi*.

Amíg Szlovéniában így megcsappant az irodalmi folyóiratok száma, Szerbiában új folyóirat indításának gondolata merült fel. Az ötletet (nem először és nem elsőnek) Predrag Palavestra, a *Književne novine* szerkesztője vetette fel lapjában.

Nemrég ugyanis a Srpska književna zadruga kiadó Skerlić-émlékkönyvet adott ki; a kötet mint az egykori *Srpski književni glasnik* című folyóirat száma jelent meg. A *Srpski književni glasnikot* 1901-ben Bogdan Popović, az ismert szerb esztéta és irodalomtörténész alapította, s a XX. század első négy évtizedében a legszínvonalasabb és legkiemelkedőbb szerb irodalmi folyóirat volt. Szerkesztői között találjuk Pavle Popovićot, Jovan Skerlićet, Slobodan Jovanovićot és Milan Bogdanovićot is. A második világháború első éveiben szűnt meg. Palavestra az emlékkönyv megjelenésének alkalmából azt javasolja, támasszák fel a *Srpski književni glasnikot*, melyről a háború után „túlságosan békülékenyen, gondtalanul és könnyen lemondunk.” Palavestra úgy véli, egy ilyen hagyományokkal rendelkező folyóirat újraindítása visszahozhatná az irodalomnak már-már elvesztett tekintélyét.

SZOVJET IRODALMI ESEMÉNYEK

A Szovjet Írószövetség leningrádi alosztályában a liberálisabb felfogású írók élesen kikelték Alekszandr Prokofjev főtítkárr ellen, és kiharcolták leváltását. Helyébe

Mihail Dudint nevezték ki, aki állítólag közmegebecsülésnek örvendő, különösen a fiatalabb szovjet irodalomkedvelő közönségnél.

A *Lityeraturnaja Rosszija* című lapból továbbá arról értesültünk, hogy a fiatal és az idősebb szovjet írók között heves harc folyik. A fiatal tollforgatók ugyanis át akarják venni e maradibb fölfogású idősebb íróktól az alosztályok vezetését.

Daniel Granin, a fiatalabb, liberális felfogású tollforgatók egyike többek között kijelentette: a Szovjetunióban jelentős intellektuális változások mentek végbe, amióta Alekszej Koszigin vette át a miniszterelnöki tisztséget. Az írószövetség leningrádi alosztályában viszont semmi sem változott, minden a régi maradt. A titkárság továbbra is adminisztratív munkákkal foglalkozik, ahelyett, hogy kreatív problémák megoldásán fáradozna.

A *Novij Mir* című irodalmi folyóirat beszámol arról, hogy elhalasztották Ilja Ehrenburg emlékiratainak kiadását. A könyvnek még tavaly ősszel meg kellett volna jelennie. Sokan úgy hiszik, hogy a könyv megjelenése azért késik, mert Hruscsov volt miniszterelnök beszélt rá Ehrenburgot emlékiratainak megírására Ilja Ehrenburg emlékirataiban bőven foglalkozik a Sztalin-korszak utáni időszakokkal is.

FINN SZÍNHÁZI ÉLET

A londoni *Times* egyik legutóbbi számában érdekes adatokat találunk a finn színházi életről. Megtudjuk például, hogy a Helsinkiben működő Finn Nemzeti Színház Arvi Kivimaa igazgatása alatt évről évre jelentősebb sikereket ér el.

Pontos kimutatások szerint ennek a színháznak évente 200 000 látogatója van. Ez a szám Helsinki alig félmillió lakosához képest elképesztő. Évente 16 bemutatót tartanak. Nemrégén az avantgardista darabokat bemutató kamaraszínház mellett megnyitották a Harmadik Színpadnak elnevezett stúdiószínházat is, ahol a közönség a háború alatti londoni Players' színház mintájára asztalok mellett ül.

Helsinkiben színiakadémia is működik. Finnország 35 színháza innen kapja az utánpótlást nemcsak színészekben, hanem rendezőkben is. Csak Helsinkiben például, az operaházzal együtt, 12 színház van.

Ha a lakosság számához arányítjuk, Finnországban nevelik a legtöbb fiatal dramaturgot a világon. A fiatalokat bátorítják az évente tizenkétszer kiosztásra kerülő díjakkal is. Gyakran szerveznek szemináriumokat, amelyekben kiemelkedő írók és színdarabszerzők ismertetik a színdarabírás műhelytitkait. Ezenkívül magában a színházban is rendszeresen adnak gyakorlati tanácsokat a fia-

tal szerzőknek, például szakemberek közreműködésével újra írhatják a darab gyengébb jeleneteit vagy párbeszédeit.

A fiatal szerzők közül néhányan már külföldön is ismertekké váltak. Eva-Liisa Manner Eros és Psyche című művét például a francia rádió is sugározta.

A finnek nagy gondot fordítanak a gyermekek színházi nevelésére. Az elmúlt tíz évben például a klasszikus színműveket gyermekek is játsszák. Ezek az előadások mindig telt ház előtt mennek. Ugyanakkor a színházak délutáni előadásokat is szerveznek, csak iskolások részére.

A Finn Nemzeti Színháznak, nagy teljesítménye ellenére, nincs nagy gárdája. Összesen százhatvanöt embert foglalkoztat, s ezek közül csak negyvenkettő színész.